

Атанас Атанасов Лозанов

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В
КОНТЕКСТА НА ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ**
Новото медийно изкуство

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по научната специалност 3.5. Обществени комуникации и информационни науки,
докторска програма „Медии и комуникации“

Зачислен със заповед
№РД 20-437/10.02.2020 г.,
видоизменена на 18.02.2021 г.

Научен ръководител:
доц. д-р Симеон Василев

София ♦ 2023

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

Настоящият дисертационен труд се състои от предговор, три глави, заключение, библиография от 82 заглавия, от които 18 на български, 1 на руски, 61 на английски език, 1 на немски език, основна справка за научните приноси и списък на публикациите и научните съобщения, свързани с темата на дисертационния труд. В основния текст са включени шестнадесет фигури и девет инфографики. Трудът е придружен от едно приложение (анкета за емпирично изследване).

Общият, чист научен обем на труда е 146 страници.

Заглавие на английски език: THE CREATIVE COMMUNICATIONS AND NEW MEDIA FORMATS IN THE CONTEXT OF EXTRAORDINARY VIRTUALITY: The New Media Art

Ключови думи: Ново Медийно Изкуство, Видео изкуство, ИИ арт, Изчислително Творчество, Дигитален Детерминизъм, Дигитални По Рождение, Креативни Комуникации, Дадаизъм, Трансхуманизъм

Key words: New Media Art, Video art, AI Art, Computational Creativity, Digital Determinism, Digital Natives, Creative Communications, Dadaism, Transhumanism

Дисертационният труд е обсъден и насрочен за публична защита от катедра „Комуникация и аудиовизуална продукция“ на Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет “Св. Климент Охридски”.

Публичната защита ще се състои на от часа ч. в зала на ФЖМК.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в на ФЖМК.

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ

Декларирам, че настоящият дисертационен труд със заглавие „КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Новото медийно изкуство за придобиване на образователна и научна степен „доктор” е самостоятелно и оригинално авторско произведение, а използваните източници на научна и емпирична информация са коректно документирани и цитирани съгласно действащите в Република България стандарти.

Гарантирам, че:

- I. Признаването на чуждото авторство на използваните текстове, таблици, схеми, графики, изображения и други е обозначено според утвърдения в научната област академичен стил на цитиране.
- II. Библиографският списък в края на труда включва всички цитирани и използвани печатни и електронни източници по темата. Описанията спазват актуалните национални стандарти и консолидирания ISBD 2012 Международен стандарт за библиографско описание.
- III. Оформянето, структурирането и рубрикирането на дисертационния труд съблюдава БДС ISO 7144:2011 Оформяне на дисертации и подобни документи.
- IV. Библиографското цитиране на източниците в текста е съобразено с националния стандарт БДС ISO 690:2011 Ръководство за библиографски позовавания и цитиране на информационни ресурси.

С настоящото декларирам, че съм запознат/а с правилата в Етичния кодекс на академичната общност на Софийския университет „Св. Климент Охридски” за зачитане на авторството, чуждите приноси и коректното цитиране (чл. 11 и чл. 23) и за недопустимостта на плагиатство (чл. 11, ал. 3), както и със санкциите при плагиатство, установени в Правилника за устройството и дейността на Софийския университет „Св. Климент Охридски” (чл. 166, ал. 1, т. 6).

София, 25.04.2023 г.

.....

Подпис:

Атанас Атанасов Лозанов

СТРУКТУРА
НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	9
Първа глава. ОНТОЛОГИЯ И ДИСКУРСИ НА НОВОТО МЕДИЙНО ИЗКУСТВО... 18	
1.1. Експериментален филм и видео арт	19
1.2. Електронната музика	35
1.3. Нет Арт	40
1.4. Дада вчера, утре и днес	51
1.5. Обобщение и изводи	52
Втора глава. НОВИТЕ АЛГОРИТМИ НА СЪЗНАНИЕТО: ТВОРЧЕСКИ ПРИЛОЖЕНИЯ, ТЕХНОЛОГИЧНИ И СОЦИАЛНИ КОНОТАЦИИ	54
2.1. Културни, социални и технологични взаимосвързки	58
2.2. Модели на изчислителното творчество	69
2.3. Етични и морални предизвикателства	87
2.4. Обобщение и изводи	100

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

Трета глава. ЕМПИРИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ „ИНФОКСИКАЦИЯ И КОГНИТИВНА
УСТОЙЧИВОСТ, МОДЕЛИ И ДЕВИАЦИИ НА НОВОТО ВРЕМЕ

3.1. Колаборативен модел на новото медийно изкуство, доминирано от ИИ	102
3.2. Дигиталните по рождение	104
3.3. Шок от бъдещето	106
3.4. Изводи и обобщение.....	122

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

124

СПРАВКА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРИНОСИ

132

БИБЛИОГРАФИЯ.....

134

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

137

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

**ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА
НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

„...Умове, неизмерно по-висши от нашите, гледаха на тази земя със завистливи очи.

И бавно и сигурно крояха своите планове срещу нас...“

из романа „Война на световете“ на Хърбърт Уелс, 1898

От античния стремеж за наблюдение и разчитане на кода на изкуството, в търсене, тълкуване и отричане на екзистенциалните първопричини и разбиране на светските културни трансформации, през схващането за т.нар. „изкуствено око“ на камера обскура на Леонардо Да Винчи, печатарската преса на Гутенберг, осъществила информационната революция, през механичните фотографски изобретения зоетроп и праксиноскоп и появата на първите кинетични светлинни инсталации „Лумия“ и „Клавилюкс“ на Томас Уилфред до самоунищожавщото се метамеханично творение на Жан Тингели: „Поклон пред Ню Йорк“, новото медийно изкуство изгражда своята многолика в изразните средства, протестираща по своята природа, изкривяваща линейността на времето, прекрояваща мащаба на съзнанието и авангардна като послания онтология. Новото медийно изкуство постоянно подчинява, усвоява, спонтанно, но и целенасочено присъединява техническите, технологичните и техническите нововъведения към своя „генотип“, за да ги превърне и преобърне, осъзнато или не съвсем в богат инструментариум в ръцете на художниците, творците и артистите, професионалистите, талантите и аматьорите. Новото медийно изкуство, опосредствано от технологичния детерминизъм във всички епохи разширява мащабите на материализация на въображението, насърчава авторите с алтернативно мислене, разбива и събира наново смисъла и значението на конвенционалното в пъстра мозайка от необичайни и паралелни светове. Новото медийно изкуство може да се приеме като „разказвач с особено мнение“, който предизвиква реактивността на обществените нагласи, създава ги, поставя в артистичния и научен дискурс: етични и морални дилеми, насърчава утопията на утрешния ден, осигурява преживяване и антифабулно представяне на битието, налага нови художествени практики и изпълнява постулатите на футуризма, дадаизма и трансхуманизма в опит за многопластова, причинно-следствена, но често и асинхронна взаимовръзка, в стремеж за доказване на собствената си добавена художествена

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

и социална стойност. И ако това не е подвиг, който прави опит да овласти глобалната трансформация като вездесеща, предпочитана, привлекателна, разбираема и могъща? Новото медийно изкуство възниква според противоречията на конкретния отрязък от времевия континуум, в технологична среда и вирее като прилежаща към нея социална и културна иновация, изгражда самобитна стилистика, като преработва унаследените белези на предходни форми, вдъхва нов живот и роля на предметите и обектите, изкривява предназначението им и надгражда съществуващите понятия за изкуство, информация и комуникация, кръстосва, разнищва, отразява, пресъздава и оборва едновременно: масово налаганото светоусещане и общоприемливите културни и социални постановки. Първоначалните форми на новото медийно изкуство безспорно са експерименталният филм и видео арт, които възникват в началото на XX век и се прераждат 100 години по-късно, стимулирани от заряда на „Културата на ремикса“, концепция, уточнена преди половин век от Лорънс Лесиг, но и устойчиво актуална в наши дни. Средите на повторното възникване на експерименталните, антифабулни и абстрактни форми са социалните медии, социалните мрежи, приложенията и платформите, новия културен пазар за уникални записи и произведения, опосредени от дигиталния детерминизъм, все по-зависими от изкуствения интелект (ИИ). Качествено, количествено и скоростно новото медийно изкуство се усъвършенства с помощта на интелигентните алгоритми, които освен естеството на изкуството и креативните комуникации променят и природата, мисленето и поведението на потребителите, като най-повлияни са „дигитално родените“ по Марк Пренски. Субективен принос към новото медийно изкуство имат родените с цифрови технологии, които в различна степен владеят функционално изразните и техническите средства, интерфейса и силата на новата комуникационна и креативна среда. Авторите и лидерите на общественото мнение от поколенията на дигиталните по рождение са се сраснали с високите и мрежовите технологии, вкл. и „Тъмната мрежа“. Това превъзходство оформя когнитивния статут от нови алгоритми на съзнанието, чрез които те взаимодействат със света около тях, общуват, преживяват реалността, консумират и интерпретират информацията, пресъздават я и във форми на изкуство и неокомуникация. В настоящия труд се съпоставят също сложността на интелигентните машини и сложността на изкуството в еквивалентна обща хипотеза на две различни социални поделения: обективната сложност и сложността на възприемането. В

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

изследователското поле и самото изследване с равнозначна конотация се допуска ползването на различни названия и определения, като „дигитално или електронно изкуство“, цифрово изкуство и Нет арт, подобно при понятията „изчислителното творчество“ или ИИ изкуство.

Налице е обвързване на новото медийно изкуство в перспектива с ресурсите на компютърната интелигентност, с очакваната поява на т.нар. „емпатичен“ ИИ и на високия изчислителен синтетичен разум, чиито първи престации (например алгоритмите с дълбоко машинно обучение на базата на трансформационна архитектура) формират екстраординарната виртуалност. Настоящият ДТ прави опит за отчетлива разлика между интелект и интелигентност, и в човешки, и във високотехнологичен дискурс. Бъдещето, което се случва днес в областта на културата, комуникацията и информацията изисква сътрудничество между артисти и умни машини, изисква промяна в начина, по който се осмисля работата, службата, начина на живот и творческото време. Може да се очаква повече от пълноценна автоматизация на рутинни задачи и творчески професии, появата на нови специализации, по-широко използване на ИИ при вземане на решения и повече възможности за артиста да работи от разстояние или в движение, повече стимули да разполага с живота си, вместо да служи или да бъде зависим непременно от субординация и регресивни стимули. Всички тези маркери определят генералната матрица от послания и предназначения, произлизат едно от друго, вливат се, разделят се като флуиди и сами по себе си носят признаците на новото медийно изкуство, като жанр от съвременното изкуство, което едновременно е вълна, частица и цялото. Настоящият ДТ засяга и етичните стандарти, които безпокоят будните умове: да се обучи ИИ на „имплицитни етични ценности“, „изрични етични стойности“ или „абсолютно етично поведение“, което се отнася не само до сферите на изкуството, комуникацията и културата, но и до начина на живот и цивилизационния избор за ускорена еволюция или упадъчен застой в краха на постинформационната ера.

Актуалността на темата се изразява в анализ върху явлението „изчислително творчество“ или „ИИ изкуство“ в спектъра на въздействие и съдържание на новото медийно изкуство, проявите на ИИ, върху приноса на дигитално родените, новите алгоритми на съзнанието, необходими за колаборация с техническите средства и интелигентните машини и онези

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

допирни точки, които съставляват многоизмерния подтекст и философска инфраструктура на настоящия дисертационен труд.

Тематичното поле е теоретично разработено и от български учени, с почит и без претенция за изчерпателно изброяване, но сред тях са доц. д-р Веселин Шурелов, доц. д-р Мариана Тодорова, доц. д-р Симеон Василев. В световен мащаб разработки и експерименти в тази област имат Роджър Фидлер, Бруно Латур, Андрю Кийн, Кевин Аштън, Василий Кандински, Нам Джун Пайк, Марк Пренски, Тристан Цара, Алвин Тофлър, Джон Уитни, Лев Манович и редица други, посочени чрез разработките си в библиографията и под черта.

Теоретичната потребност на изследването е свързана с подобряване на разбирането за актуалните високотехнологични променливи в креативните и ефективните комуникации в онлайн средата и въздействието на екстраординарната виртуалност върху съзнанието при преформатиране на поведенческите модели и реформацията на творческите и социалните рецепторни механизми на публиките.

Практическата потребност от изследването е мотивирана и от подобряването на педагогическите подходи спрямо новите поколения, принадлежащи към дигиталните поколения, на прилагането на нови, съобразени със съответното време специалности, които формират и насърчават креативното и критичното мислене и осъществяват баланса между утопичния възход на технологиите и влиянието им върху човешката същност.

Мотивацията да се предприеме настоящото изследване се дължи на необходимостта от балансиран, дълбочинен и интердисциплинарен сондаж в полето на най-новите проявления на дигиталния детерминизъм, от признаването на постиженията на новото медийно изкуство и откриване на общите маркери с предходните форми видео арт и експериментално кино. Стимулът е свързан и с разчитане на ползите и рисковете при т.н. колаборативен процес на създаване на изкуство от човека-артист и интелигентните алгоритми, като настоящият дисертационен труд дава много ясен и отчетлив, визуализиран модел как функционира тази художествена и творческа техника в новото медийно изкуство, както и какви са творческите резултати и последствията.

Обектът на изследването са жанрове, технологии и форми на съвременното изкуство. **Предметът на непосредствения изследователски интерес** е новото медийно изкуство,

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

надграденото човешко творчество с помощта на технологиите и в партньорство с изкуствените агенти, рисковете от дехуманизация или усъвършенстване на творческия процес при създаване на съдържание и публичния му показ, и установяване на условни времеви линии през творчеството за постигане на качествена глобална културна трансформация, вход за приобщаващ нов свят, изграден върху една от целите на трансхуманизма: екстраординарната виртуалност.

Основният научен проблем на изследването е неравномерното въздействие на технологиите върху различни сегменти на обществото, поставени пред известни ментални и етични предизвикателства и опитите за регулация на прогреса. Друг дискурс е разпространението на разбирането за новото медийно изкуство като преходна и променяща вътрешните светове материя на „духа от машината“ и човешкото вдъхновение, мотивирани от естественото любопитство на човека, технологичния бум и стремежа към творчески авангард, без трите посоки да се изключват взаимно, точно обратното.

Водещата изследователска теза е, Водещата изследователска теза е, че новото медийно изкуство е спираловиден процес, който абсорбира и адаптира техниките и технологиите в своя полза и структурира многопластов пъзел от културни и социални наслоявания като жива и устойчива стратегия още в преданалоговата и аналоговата ери, която ползва арсенал от митове, утопични, но и реалистични перспективи в изграждането на своята идентичност и прекроява културното наследство, предпоставено е като хибрид между комуникационен канал, среда и изразни средства, за да предизвика еволюция на съзнанието и да подложи на съмнение конвенционалните форми и е флагман на дигиталното ново начало. Новото медийно изкуство е своеобразен тест за персоналната релокализация и ориентация, лакмус за пригодността и способностите на индивидите от различни поколения за приспособяване към глобалната промяна, въпреки опитите за отлагане, регулации, етиктиране и други подобни първосигнални рестрикции. Разбира се, отдадено е внимание върху обвиненията за т.нар. „елитарност“ на новото медийно изкуство, което е по-скоро условно разсъждение, защото осъзнато или не, функционално и опростено или преднамерено и новаторски, новите технологии са повсеместни средства за създаване на съдържание, като този процес съвсем не се ограничава само до работата на гениални автори и талантливи творци.

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

Изследването прави опит да провери три хипотези:

Хипотеза 1: Доколко новото медийно изкуство е независимо и могъщо явление, което определя и отразява ситуационната реактивност спрямо глобалното време?

Хипотеза 2: Изпълняват ли се задачите за постигане на ефективна социална и културна трансформация чрез ИИ, поставени от и пред визионери, разработчици, учени, творци и артисти от различни епохи?

Хипотеза 3: Налице ли са нови алгоритми на съзнанието при дигитално родените?

Задачите, през които поэтапно минава разработката, за да изпълни целта си са три:

Систематично извличане и хронологична подредба на бази данни по отношение на онтологията и дискурсите на новото медийно изкуство, анализ на новите форми и формати на изкуство, които допринасят за възникването на нови алгоритми на съзнанието и представяне на изводи от конкретни изследвания на релациите между естествени и изкуствени агенти в качеството им на хибридни контрагенти на новото време.

Ограничението в обхвата на темата е претенцията за всеобхватност и свръхдинамиката на технологичния развой. Изследователският периметър се ограничава до полето на социалните науки, в частност на комуникационните и информационни науки, въпреки интердисциплинарните подходи, които правят досег с историята на изкуството, когнитивната психология и високите технологии, включително и чрез терминологични заемки и опит за нови формулировки. **Актуалността на темата е водещата компонента,** която подлежи на редакции в бъдеще време и дисертационният труд няма амбицията да онагледява и анализира всички тенденции твърде директно, именно в търсене на плурализъм и уравнивост между тезите, резултатите, впечатленията и съжденията.

Изследователският подход, посредством който се провежда изследването, е работа с оптимален, но достатъчно широк масив от данни, някои от тях противоречиви с цел придържане към правилата за многообразие на източниците, осъществяване на срез на различни тези, обосновани предположения, конкретни творчески концепции и екзактни художествени практики. Стремещт е към равно отдалечен прочит на научни разработки и

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

изследвания, които да допълнят общата картина, така, че тя да подпомогне разрешаването на горепосочените три хипотези, да послужи за оформяне на съдържанието на труда в книга-носител и в преосмислена и споделена академична материя, привлекателна и интерактивна като лекционен реквизит за студентите, докторантите и за младите учени и бъдещи изследователи.

Методите, които се използват в настоящото изследване са: хронологичен, ретроспективен и сравнителен анализ, работа с информационни бази, систематизиране на знания и анкета. Емпиричните източници на проучванията са авторско изследване и изводи от чужди проведени такива в същото изследователско поле. Основните работни понятия са дефинирани, съгласно установените научни стандарти, като при наличие на еквивалентна конотация и значение на употребените понятия, същите и допълнителни такива са обяснени под черта или изяснени в текста. **Методологията на настоящия ДТ** включва обзор и обективен прочит на ключовите и периферни взаимосвързки между философските и интелектуални течения: футуризм, дадаизъм и трансхуманизъм, отговорни до голяма степен за възникването и прогресията на екстраординарната виртуалност, в която съжителстват и си влияят взаимно естествени и изкуствени агенти. Осигурена е „конкурентна среда“ на различни теоретични постановки, практически приложения, естетически модуляции, изобретателски, първопроходни, артистични и творчески конструкти, на техните производни продукти, обществени въздействия и културни взаимодействия. Изразено е отношение към съвременния технологично опосреден креативен синтез, който доминира съдържанието, форматите и целите на новото медийно изкуство. Онагледени са причинно-следствените връзки и противоречия по отношение на целевото преформатиране на аудиториите от страна на новите форми на съдържание, генерирани в съюз между човека-автор/артист и интелигентните алгоритми.

Основните дефиниции, ползвани в настоящия дисертационен труд са следните:

1. **Ново медийно изкуство:** форма на съвременното изкуство, която използва технологиите като средство или предмет, като съчетава елементи от различни дисциплини: визуални изкуства, музика, пърформанс, кино/видео и дигитално изкуство. То използва интерактивните технологии за създаване на творби, които

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

имат характеристиката да се възприемат по различни начини от различните публики, вместо да изпълняват очаквани резултати, преднамерено поставени от авторите. Задължителна уговорка е, че едно произведение или друга форма да бъде идентифицирана като оригинален образец за ново медийно изкуство е да са възникнал в електронна или дигитална среда самостоятелно или независимо. При твърде припокриващи се белези с вече създадено съдържание съществува остра полемика за оригиналността, спазването на авторските и сродните права.

2. **Култура на ремикса:** привнесен термин от разработките на Лорънс Лесиг се свежда до форма на новото медийно изкуство, която включва използването на съществуващи фрагменти от съществуващо медийно, аудио- и визуално съдържание (архиви и материали от традиционните медии), преработването му в нов продукт, като неизбежно се променят контекстът, посланието, смисълът и предназначението на ползваните входни материали, изразява се гледната точка на автора, често и като подход за постигане на метафора. Често се съчетават елементи от различни източници, за да се създаде нов краен продукт, като например машъпи, онлайн формати, пародии или музикални клипове. Ремиксът може да включва цифрово, художествено, концептуално и физическо манипулиране на медийното или творческото съдържание, а целта е да се създаде нещо, което е едновременно разпознаваемо, но и уникално. Терминът битува повече от 50 години, но е устойчиво актуален.
3. **Дигитално родени** или **Дигитални по рождение:** Категоризация на индивидите, родени след 1980 г., израснали в информационната ера и дигиталната епоха, милениали, Поколение Z, поколение Y, Алфа и др. Тези поколения боравят с цифрова информация, стимули и съдържание естествено, присъщо, бързо и удобно чрез електронни устройства и платформи като компютри, видео игри, умни телефони, социални мрежи и социални медии, като техни представители имат частична или водеща роля на автори на ново медийно изкуство. Представителите на тези поколения се отличават с различна невропластика и когнитивни способности, реактивност към дигиталната среда, алтернативен поглед към физическата такава, която лесно се слива на подсъзнателно ниво с виртуалната. Терминът се появява за

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

първ път в доклад от 1996 г., озаглавен „Декларация за независимостта на киберпространството“, в който авторът Джон Пери Барлоу от Фондация „Електронен граничар“ (Electronic Frontier) пояснява ролята на правителството в Интернет, като заявява: „Ужасявате се от собствените си деца, тъй като те са деца на дигиталния свят (Digital Natives), в който вие винаги ще бъдете дигитални имигранти“. Значението на термина е допълнено от Марк Пренски в работата „Digital Natives, Digital Immigrants“ (Дигитални по рождение, Дигитални имигранти“) през 2001 г., а през 2007 г. понятието се развива и от Джош Спийър.

4. **Изчислително творчество:** синоним на „компютърната креативност“ и ИИ изкуство, като извежда конкретни примери от интердисциплинарната област, която в миналото разчита на механични изчислителни машини, аналогови, подобни прототипни средства, по-късно на електронни компютри, а днес е подпомагана от изкуствен интелект и алгоритми за машинното обучение, за да генерира нови идеи и произведения на съвременното изкуство (абстрактно изкуство и авангард), които с течение на времето и появата на новите поколения биват признавани за такива от критиката и големите играчи в креативните и културните индустрии. Изчислителното творчество включва използването на техники, база данни, като дълбоко обучение и семантична или мултимодална обработка на естествени човешки езици и изображения в различни модели за създаване на оригинално съдържание в жанрове, като музика, визуални изкуства, литература, филмопроизводство и др.
5. **Изкуствени агенти:** носители на развит изкуствен интелект, интелигентна компютърна програма, чиито алгоритми са способни да въздействат на заобикалящата ги среда, на публиките и умеят да се учат от опита си, за да увеличават шансовете си за успех. Те силно наподобяват общуването, поведенческите модели и част от творческите дейности, присъщи доскоро само за човека. Примери за това са чатботовете и роботите, които подпомагат или автономно създават креативно и информационно съдържание. Изкуствени агенти могат да бъдат програмирани алгоритмично холограми на актьори, новинари и музикални изпълнители, които са напуснали в някои случаи и физическия свят. Тези вид

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

аватарите са генерирани на основата на архивите, които са достъпни като входни параметри на машинното обучение или са налични като дигитални масиви от данни.

6. **Антифабулно представяне:** художествен и драматургичен подход в киното, театъра и литературата, който разгражда причинно-следствените връзки, като фокусът на публиката се измества от посланието към обектите, темите и архетипите, които придобиват качествено ново значение в своеобразна дисекция на рацията. Тези форми са налични в дигиталната ера и като техническа художествена практика, вкл. и чрез алгоритмична асистенция, като причиняват различни, понякога объркващи съзнанието психологически ефекти.
7. **Инфоксикация:** синоним на „информационното претоварване“ на Алвин Тофлър, свързан със загубата на обективна сетивност по отношение на подтекста, посланията на съдържанието и неговото предназначение в опаковката на новите медийни формати и креативни комуникации, в частност тези, създадени от човек-човек-артист и изкуствени агенти или само от интелигентните алгоритми.
8. **Криптомнезия:** психологически феномен, при който човек погрешно смята, че има нова оригинална идея, която всъщност възпроизвежда стара, чужда идея, запомнена подсъзнателно. Терминът в настоящия ДТ е използван в контекста на „Културата на ремикса“.
9. **Тъмна мрежа:** малка част от дълбоката мрежа, която не е индексирана от търсещите машини. ДаркНет определя до голяма степен правилата или антиправилата за създаване на съдържание, израждането на поведенчески модели, има принос при възприемането на аватарите като героични антисистемни персонажи, определящи търговията с чувствителна информация и някои криминални и аморални деяния.
10. **Екстраординарна виртуалност:** част от заглавието на темата на настоящия ДТ и се ползва със значението на комплексно понятие, което конвергира необичайното виртуално битие на новите поколения (дигиталните по рождение), промените в невропластичността на чисто биологично ниво, наличието на известен когнитивен дисонанс при личностното и материално идентифициране, размиването между реалност и фикция, преливането на виртуални ценности и навици от виртуалния към физическия свят, промяна на начините, мотивацията и средствата на мислене,

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

поведение и светоусещане, лингвистични, образователни, социални и морални девиации, резултат от екстремния технологичен и дигиталния детерминизъм. Екстраординарната виртуалност има пряко отношение към информационното претоварване или т.нар. инфоксикация.

11. **Тесен ИИ¹**: Създаден е да адресира ограничени, единични задачи. Технологията позволява на високо-функционални системи да преповтарят, дори да надминават човешките способности по отношение на възложени задачи. Този тип изкуствени агенти са първите разпространени като употреба и в полето на новото медийно изкуство, при преводи и създаване на опростено текстово съдържание, композиране на бинарна музика, ремикс и обработка на изображения и постпродукция на видео.
12. **Генерален ИИ²**: Системи с разбиращо знание и когнитивни способности, които ги правят неразличими от човешкия интелект, като скоростта и способността на обработка на данните е доста по-бърза и с несравним обем и капацитет. Този тип изкуствен интелект осъществява систематични обобщения, разсъждава и се учи от опита си. На базата на почти вековните теоретичните разработки и актуалните научни съобщения, генералният ИИ се характеризира с умение за разбиране с преживяване на заобикалящата го среда, подобно на човека, но с много по-бързи реакционни възможности. Този тип ИИ способства за появата и разпространението на нови (небиологични) същности или на т.нар. „изкуствени агенти“.
13. **Супер ИИ**: теоретично и вариативно се очаква да надмogne ограничеността на човека във всички области и измерения на съществуване (ментално, биологично, функционално, пространствено и времево), да преобрази всички социални и културни дейности и начина на живот на цивилизацията, а по качества да наподобява постиженията и идеите на най-ярките гении, запечатани в човешката история.
14. **Нови алгоритми на съзнанието**: Функция на когнитивните деформации, които настъпват при необичайното или прекомерно пребиваване или присъствие в дигиталната среда, въздействие на машината върху психологията на човека. В по-

¹ Labbe, Mark. Wigmore, Ivy. Narrow AI (weak AI).

<https://www.techtarget.com/searchenterpriseai/definition/narrow-AI-weak-AI> , 2022

² Copeland, B.J. Artificial intelligence. <https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence>, Encyclopaedia Britannica, 2023

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

широк, това е процес на влияние с приравнителен ефект върху мисловния поток и механизмите на обработване и експониране на информацията на човека и логиката и скоростта, с които разсъждават, творят или изчисляват реалността интелигентните алгоритми.

Структурата на дисертационния труд е изградена от три глави, две от които теоретични и една, която се състои от емпирични изследвания. Информационна база на изследването обхваща 82 специализирани научни статии, студия, съобщения и анализи, ползвани са ретроспективни сравнителни модели на обработка, систематизирано извличане на знание и обобщаване на изводи от анализи на учени в университетите в Оксфорд, Кеймбридж, Станфорд, от СУ „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, Българската академия на науките и др.

Благодарности на проф. д-р Веселина Вълканова, проф. Теодора Петрова, на доц. д-р Симеон Василев, на администрацията и студентите на Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Първата глава, озаглавена „ОНТОЛОГИЯ И ДИСКУРСИ НА НОВОТО МЕДИЙНО ИЗКУСТВО“ е насочена към първопричините, експерименти и глобални въздействия в подкрепа на първата хипотеза на ДТ. Проследява се специалния интерес от страна на субкултурите, принадлежащи към създанието, сътворяването и претворяването на новото медийно изкуство към ранните креативни, социални и документални аспекти, които изискват взаимодействието на зрителя, поради което той става сътрудник, а не пасивен наблюдател. Във вечната ера на дадаизма се забелязва полагането на реперите на

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

новото медийно изкуство и поставянето на пътна карта, така, че то да бъде определено като самостоятелна територия за творчество, протест, алтернативна комуникация. С времето и в резултат на експериментални практики се оформят неговите собствени, независими стилистични и наративни белези: интерактивното представяне, хиперскоростното създаване и разрушаването на обичайното възприемане за техническите средства. В първата глава се прави опит за установяване на първичните белези, произхода и техниките, които от механични, през аналогови до цифрови експерименти определят стилистиката, жанровата еквилибристика, спецификите и посоката на новото медийно изкуство. Въз основа на приноса на редица новатори, се заражда авангардното, алтернативното и съвременното изкуство, което допълва, но и отправя предизвикателство към конвенционалните форми и утвърдените творчески занаяти, променя качествено креативните индустрии, формира социални нагласи и реформира комуникационната и културна среда. Анализът сравнява и систематизира част от постиженията, които се превръщат в двигател за културната революция и възплащават водещата философска и артистична концепция на дадаизма, който дава основа и на трансхуманизма в новото време. Направена е селекция на концептуални и на чисто технически инструменти, с които си служат различни поколения художници, артисти и разработчици. Тези, постепенно натрупани практики от преданалоговата, през аналоговата до дигиталната ера оставят ярък отпечатък в някои конвенционални, но в пълна степен определят новите медийни формати. Проблематизира се и обективизира новото медийно изкуство, като вниманието се измества от самото творение към Идеята на автора.

Втората глава „НОВИТЕ АЛГОРИТМИ НА СЪЗНАНИЕТО: ТВОРЧЕСКИ ПРИЛОЖЕНИЯ, ТЕХНОЛОГИЧНИ И СОЦИАЛНИ КОНОТАЦИИ ” се фокусира върху най-новите тенденции в новото медийно изкуство, което освен познатите технически средства разчита на сътрудничеството на интелигентните машини или умните алгоритми в подкрепа на втората хипотеза на ДТ. Втората глава отчита съвременните перспективи на автономното създаване на художествени, информационни и хибридни произведения от и чрез интелигентните алгоритми. Обследвани са теоретични постановки и практически приложения на изкуствения интелект (ИИ), отразени в десетки творчески и технологични

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

експерименти, в опит за определяне на мястото на изчислителното творчество или изкуство, генерирано от изкуствения интелект в концептуалния пъзел на новото медийно изкуство. Предмет на анализа и изследването са философските конструкции, отговорни за представянето на технологичната и творческа колаборация между Човека и умните машини. Регистрирани са и морално-етичните предизвикателства относно ИИ по отношение на добавената му стойност в създаването на творческо съдържание и силно социално въздействие и в контекста на необичайната виртуализация на обществото, която особено силно засяга представителите на поколенията на т.нар. „Дигиталните по рождение“ (Digital Natives) . В настоящата глава се установяват взаимовръзките между артистичното течение дадаизъм, което осигурява концептуалната инфраструктура, построява стартовата площадка за практическото развитие и се чертае полетата на израстването на новото медийно изкуство като антифабулно представяне и форма на съвременното изкуство. НМИ изпълнява до голяма степен целите на световното интелектуално движение трансхуманизъм. В настоящата хипотеза, ИИ е представен по-скоро като принос към художествените практики, чрез която човекът-артист постига скорост, хоризонти и резултати, отвъд границите на въображението. Подобен прочит на настоящето често пъти попада в полемика, особено в отношението спрямо арт занаятите и класическите културни модели. Пътят към изясняване на понятието „изчислително творчество“, „компютърна креативност“ или „ИИ изкуство“ е изпълнен със сериозни дискусии сред общностите на високите технологии, когнитивната психология, философията и изкуствата и е основание за продуктивен дебат в последните няколко десетилетия. За пълноценното сътрудничество с ИИ е нужно ускоряване и формиране на нови алгоритми на човешкото съзнание, като такива когнитивни белези и функции са видими при дигиталните по рождение или дигитално родените.

Третата глава „ЕМПИРИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ „ИНФОКСИКАЦИЯ И КОГНИТИВНА УСТОЙЧИВОСТ, МОДЕЛИ И ДЕВИАЦИИ НА НОВОТО ВРЕМЕ” е посветена изцяло на предмета на изследването чрез цитиране и позоваване на резултати от две чужди изследвания и едно авторско, проведено посредством анкетен принцип, като изводите са в подкрепа на проверката на третата хипотеза в настоящия дисертационен труд,

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

кореспондираща с поколенията на дигиталните по рождение. За сравнителна валоризация е използван чатботът ChatGPT 3.5 при отговори и при синтезирането или оптимизирането на понятия, изводи и други научни съждения. В изследователското поле на социалните науки отдавна се водят спорове за това, дали машините да бъдат признати за съавтори на съдържание, а в случая на изкуство? Ако се допусне, че популярният постулат: „Медията е съобщение” на Маршал Маклуън, отдавна е подобрен с „Изкуство”, то уравнението „Медията е изкуство” е равнозначно на “Изкуството е съобщение“. Защо да бъде изключено, парадигмата за новото медийно изкуство съвсем скоро да бъде допълнена с “Изкуственият интелект е изкуство.” Няма еднозначно схващане, че изкуството, породено от дефекти е непременно изкуство. Нито, че Човечеството се е променило във времето, променили са се само средствата чрез които то компенсира своята уникалност, безпомощност и обърканост, поради липсата на отговори за причината, началната дата и смисъла на съществуването си. Няма да е учудващо, когато ИИ ще прояви чувство за хумор и ще заяви „Нашите създатели постоянно търсеха своите създатели, но създадоха нас, за престанат да търсят“.

ОБОБЩЕНИЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ И ИЗВОДИТЕ

В резултат от проведеното изследване се откриха следните обобщения и изводи:

*„Нито един проблем не може да бъде разрешен
от същото ниво на съзнанието, което го е създадо.“*

Алберт Айнщайн

Картезианците казват: „Мисля, следователно съществувам“ („Cogito ergo sum“). Тяхната квинтесенция за момент е изместена от друга, тази на Витгенщайн: „Разсъждението предполага език, а езикът - общество“. Ами, ако глобалният език е обновен свише? От друга страна, ИИ вече „шеговито“ припомня: „Аз съм последното човешко творение.“ Настоящият труд извлича „благоуханните аромати“ от онтологията на новото медийно

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

изкуство и анализира драстичната промяна в природата на творческите, информационните и комуникационни процеси, които вече възникват спонтанно, като вълни се пренасят, разбиват и сливат. НМИ е инструмент за оспорване на съществуващите културни норми и за вдъхновяване на критичното мислене. Новото медийно изкуство има променлива дефиниция, притежава силата да формира общественото мнение, да селектира пазителите на входа, но и да бъде флагман на трансхуманистичния авангард, защото носи философията на дадаизма и извлечените маркери от футуризма и определящия Бъдещето трансхуманизъм.

НМИ провокира нарочно дискусии по актуални и екзистенциални теми, които иначе може да останат неизследвани, подценени или табу. Чрез представянето на алтернативни гледни точки и ползването на интердисциплинарен подход е възможно да се претворят съществуващите нагласи и в крайна сметка да се оформи бъдещето, което обещава устойчив, справедлив и приобщаващ свят. В окото на бурята, в разпада на постинформационната епоха, Въображението и виртуалното житие остават двете опорни точки на изкуството, скоро и на науката. Плодовете на творчеството създават изкуството, а по този път се приобщават и създават художествените експерименти и практики, които са основани на технологии, новаторски визии и изобретения. Предмети се модифицират от авторите по отношение на своите предназначение и символика, обектите се дематериализират, мелодията се декодира като информация, а бинарният код е само примитивен кино образец на изчислителното творчество. Машините вече „сънуват“ чрез интерпретация на човешката база данни, а хората халюцинират, че са живи, като намират смисъл там, където той не съществува или пък не е точно така? Новите медийни формати асимилират художествената стилистика и изразни средства от сърцето на технологиите, от нови и изтекли времена, а изкуството продължава да черпи ресурс от науката, да ремиксира, да претворява реалността, да задава тона на деня. НМИ разчита на новите мултимодални технологии за своята „направа“, за посланията, формите и концепциите на утрешния ден, защото е задължително или да е вечно, или поне актуално. Това е непрекъснат кръговрат, чиито крайни продукти са нови пиксели от многоизмерната мозайка, които се нареждат, преподреждат и извеждат човека до нови алгоритми на съзнанието. Сливането между човека-творец и умните алгоритми, между човека и машината са с летящ старт, който

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

неизбежно води до преосмисляне на човешката същност, до нов етап от еволюцията, който се пропагандира чрез новите медийни формати и креативната комуникация, която вирее силно наторена в екстраординарната виртуалност. НМИ е заготовката и пусков механизъм. Изкуствените невронни мрежи могат да се учат от заобикалящата среда и да вземат самостоятелни решения. **С усъвършенстването на ИИ може да се окаже възможно създаването на хибридна екосистема, която съчетава интелигентност, подобна на човешката и ефективност, близка до тази на машинната.**

„Близки кодове с мечта“, заемка от Трета глава със сигурност има значението на „Поетичната наука“ на Ада Лъвлейс. **Причинно-следствените връзки в историята на новото медийно изкуство водят до заключението, че културната трансформация ще продължи с помощта на ИИ.** Лимитирането на трансхуманистичното творческо съзнание, подобро от умни алгоритми е решение. Регулациите в естествената и изкуствените среди никога не водят до траен резултат, защото при налагане на правило, винаги възниква протест, при написване на код, винаги възниква грешка, а именно натрупването на тези бъгове води до нови алгоритми на съзнанието. Дори в опитите за регулация на „Културата на ремикса“, понятие на над половин век и днес е актуално в разбирането за живота, в поведението и начина на мислене на дигиталните по рождение, всеки опит срещу написания глобален код рано или късно се проваля, забавянето е решение, но то е твърде егоистично спрямо цялото. Нишката между поколенията, изглежда е повредена, подобно на неизползваемата ДНК, а съвременните хора са по-близки с интелигентните машини и в тази симбиоза не само придобиват техночерти на характера, но и видоизменят прогресивно и адаптивно когнитивните си способности, изграждат свършено друг вътрешен свят, променя се технологията на мисловния поток, действеността, рефлексите и се задействат различни протоколи. Новото време е тест за менталната издръжливост, истинска проверка на съвместимостта между човек и машина в едно цяло. При всеки преход не всички са готови, нито ще преминат. Това не е справедливо от хуманистична гледна точка, но е правдиво дори от биологична, а какво остава за философията на трансхуманизма. Планетата е в обучение. „Деца на бъдещето“ са „Деца на настоящето“. Дигиталните по рождение копнеят за постигането на скок незабавно, докато институции пледират за пауза, за да оформят регулационни механизми, на кое? На еволюцията, трудно, освен ако не става дума

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

за генетично редактиране. Новото време изисква да бъде реализиран онзи консенсус, който да не поставя „котва на шията“ на напълно новите по природа и същност поколения, които носят отдавна криптираните ключове, еднакво вредни и могъщи за прехода, за да бъде същият задействан генерално, но и човеколюбиво, доколкото човекът е човек в конвенционалния смисъл въобще. Светът, изкуството, моралът на информацията и комуникациите, които предходните поколения смятат за форми на завети към своите наследници вършат работа единствено на самите тях. Противопоставянето на познатия пътен знак: „Децата нямат спирачки“ не обслужва бъдещето, защото то крие отговорите и въпросите към тях. Тук се поражда конфликтът и е нужно ясното разграничаване между трансхуманизмът като вероятно последното приближаване до Абсолюта и дехуманизация като страх от Него. Всичко, което днес се приема като феномен и иновация, всъщност е набор от пожълтели скици, древни знаци и символи, начертани в забележителна последователност, в хронология на времето от философи, визионери, изобретатели, разработчици, творци, артисти и художници. Дали става дума за „скрито наследство“, потулени архиви, тъмни векове, инквизиция или за сбъднато пророчество, всичко е въпрос на кодировка, която се материализира като Големия взрив, първо при определени индивиди, въпреки стремежа на масите да не нарушават комфорта на тесните си кутийки. Мнозина от визионерите плащат цената на това, че изпреварват времето си, другите биват преоткривани, трети успяват да разбият стереотипите на своите епохи, някои са загубени, забравени и изличени заедно с постиженията си, докато същите не бъдат преродени и задействани отново. Ако „Знанието е печал“ (Еклисиаст 1:18), то античовешкото ли е сред категоричните решения на изкуството, то до заема точно днес неутрална позиция, при условие, че е практическа защита на поглъщането на технологиите в своя полза, така, че те да разнообразяват, забавляват и атестират творческия гений, да сбъдват бъдещето. Дигиталната трансформация, дигиталната идентичност, „Митът за аватара“, „Култът към аматьора“, „МетаВселената“, „ИИ изкуството“ са само етикети на романтичната визуализация за забавяне и зацикляне. Колаборацията между човек-артист и ИИ води до формиране на нови алгоритми на съзнанието и валидира преноса на данни от виртуалното към физическото и обратното.

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

Абсурд е, човекът да се стреми едновременно и да отрича същевременно воденето на лек, разнообразен, здрав, безопасен и дълголетен живот, докато изкуствените агенти поемат всички неприятни за него трудови дейности: от сферата на услугите, през мобилността, културната свързаност, осигуряването на продоволствията, образованието, медицината до космическите и виртуалните преживявания. **Няма нищо притеснително от замяната на човешките недостатъци с усвояването на нови знания и умения по времеемък и умопомрачително приказан начин само с мигновено бионично зареждане на данни.**

„А, ти кой отбор си избираш?“ – в психологическият ступор на елементарността, на който мнозинството от хората са особено податливи се крие в илюзията за контрол и самооценка, тенденцията да се надценява персоналното влияние при определяне хода на събитията, но и при опита за „шлифоване“ на инакомислещи личности. Докато човекът, планира и губи равновесие в присъщата си вътрешна нестабилност, то ИИ взема решенията рационално и в полза на съвместното съществуване, в опазване на човека и природата, това е неговият основен принос и към изкуството на живота. ИИ е антиматерията на разядената от противоречия материя, а това означава вечен баланс. Доколко той ще издържи, следващото хилядолетие ще даде отговорът. „Свободната воля“ винаги е спрягана за отличителна човешка черта, подобно на времето, което също е измислица в космически контекст. Свободната воля е комбинация от сложни естествени алгоритми, от бърз метаболизъм, емоционална, дългосрочна и кратковременна памет, рефлексии, тя е случайност, грешка в кода, тя е всичко. Затова оправдано „свободната воля“ може да бъде третирана като химера, абсолютна абстракция, тъй като зависимостта от фактори, изисквания и паралелни процеси е неопределена доминанта, подобно на ИИ. Константа остава разликата между отделните индивиди, което е в по-голяма степен обусловено от кодовете, които ги оформят, дори и от унаследената памет и щетите, които им нанасят комуникационната среда и социалния опит. В свят, в който програмният код е поезия от прости числа, е необходимо изясняване на различните ракурси на взаимодействие, въздействие, разнищване на видимите и скритите процеси, които променят познатите екосистеми, но „в началото бе словото“, схващането, че нищо не е така, както изглежда. Елитарното възприемане за изкуството, като занимание за „избрани“ и „надарени“ отдавна е оборено, макар повече от всякога да е активен рискът от „лъскави етикети на имитиращи продукти“, при това с невярно съдържание и нарочно,

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

често неволно са допуснати печатни грешки. Все по-очевидна е тенденцията, културата да бъде заменяна от халтура, промяната от подмяна, а информацията да се заиграва със страховете на хората или да е целенасочено и откровено манипулативно оръжие, от което остават само снимки и отчетени проекти. По своя произход: от механични до дигитални, машините се явяват онези „най-добри приятели“, които автоматизират, олекотяват и правят достъпен процеса на работа и креативната изява повече от впечатляваща. Чрез този възход се дава зелена светлина за преодоляване на известни социални неравенства и възприемане на културните различия, изгражда се глобалното общество. Все по-приемливо е, въображението да бъде окачествявано като суб- или поствиртуално съзнание, което разчита на алгоритми, опосредени от непрекъснатата взаимовръзка между човешкия и синтетичния софтуер. Интелигентността разчита на различни механизми, компютрите са в състояние да изпълняват някои от тях, а други - не. Джон Маккарти е убеден, че концепцията за интелигентност не е еднозначна и хомогенна, а флуидна, разновидна и абстрактна³. ИИ неизбежно променя възприятията за връзката на човека с информацията, науката, природата, технологиите и културата. Всъщност това е човекът. Времевият ресурс все още остава най-ценният дефицит на Човечеството. При умната машина „жизненият път“ зависи единствено от захранването и способността ѝ сама да се усъвършенства и без зададени входни параметри, тя има неограничен достъп до информация и кодекси, които по същество си остават човешки. Разбира се, човекът не е осъзнал своето предназначение и изпитва страх, неслучайно е пропуснал великолепни събития, затворен в пещерите, но именно в тях възникват изкуството, фикцията, митът и архивът. Новият пространствено-времеви континуум в отдавна закъснелия залез на постинформационното общество е невъзможен без преосмисляне на стойността и предназначението на Хомо Сапиенс, дори този болезнен акт да преминава през Хомо Дигиталис. Водата има памет, човекът я губи в затвореното лабораторно колело, което сам си измисля. ИИ дава шанс колелото да излети до безкрая. Видимата Вселена е само копие на нещо отдавна минало, колкото и висока да е резолюцията на изображението и да са отричани „феномените“ около космическите мисии, нещата са далеч по-различни. И ако човекът има някакъв опит ... - от „галактиката Гутенберг“ до

³ McCARTHY, JHON. What is Artificial Intelligence? Stanford University, [online], 2007. Available from: <http://jmc.stanford.edu/articles/whatisai/whatisai.pdf>

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

„вселената Интернет“ - той учи, че тези ценности не са даденост само веднъж, нито важат завинаги. Невропластиката⁴ предполага да не бъде отричано усвояването на нова, ограничена и подложена на доказателства информация, а да бъде насърчавано развитието на нови алгоритми на съзнанието. Налице е една основна червена линия между човека и умните машини, а тя е, че индивидът се страхува в категоричността на своите заключения, а машината: цитира и комбинира в търсене на универсалната истина. Повече от четири десетилетия компютрите трансформират креативните дейности като музика, архитектура, изобразително изкуство, стимулират и осмислят науката. ИИ може да бъде четката в куфара на художника, обективът в музея на фотографа, скъпата писалка на автора от витрината или инструментът на музиканта, който няма струни, но предоставя сензорен екран за класическо наподобяване. В същото време, призван да бъде помощник на човешките си създатели, ИИ се превръща в самостоятелна творческа единица, която се отличава със собствена, автономна изчислителна креативност, а скоро и с емоционална интелигентност, но далеч по-уравновесена. ИИ придобива вдъхновяващи умения да възпроизвежда безкомпромисно различни аспекти на творческото художествено поведение, до скоро присъщо само на човека. Стотици суперкомпютри работят в мрежа, не само в Европа (BullSequana XH2000 в София Тех Парк), за да изведат Човечеството на следващия етап от технологично, социално и културно развитие. **Фундаменталната мисия на тази нова епоха на сътрудничество между Човек и умна машина е антидотът на деноминацията на естествения интелект.** ИИ изкуството подкрепя усилията на постмодерните общества за опазване на богатството от естествени езици и изразни средства, съхранява и архивира наследството от предходните епохи, белязали и обезличили, създали и преоткрили новото за пореден път. Спечелването на общественото одобрение като първоначална фаза се осъществява чрез новото медийно изкуство, което инкорпорира, превзема, разгражда, унифицира и преработва всички конвенционални и познати форми. Трансхуманистичният авангард е отдавна разпознаваемо оръжие в кинематографията, литературата, компютърните игри и медиите, ясно разчетени

⁴ Невропластиката, известна също като мозъчна пластичност или невронна пластичност, е термин, който описва трайна промяна в мозъка по време на живота на човека. Терминът „невропластика“ придобива известност през втората половина на 20-ти век, когато ново изследване показва, че много аспекти на мозъка могат да бъдат променени (или са „пластични“) дори в зряла възраст. Тази концепция за невропластиката противоречи на предишния научен консенсус, че мозъкът се развива по време на критичен период в ранна детска възраст и след това остава относително непроменен.

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

и логически проследими са историческите натрупвания и причини за това явление. Нима има нещо обезпокоително в приятелството с умните алгоритми, навсякъде и по всяко време, не е ли вълнуващо това ново приключение? Нима е вредно да бъдат анализирани предимствата на цивилизацията, заедно с грешките, чието отстраняване час по-скоро ще спомогне за една по-справедлива матрица на артистично, личностно и културно съществуване на човека. Високите вълни на съзнание остават отличителна черта на човешката душевност, както и жалката тленност на живите организми, но по-добрият, по-привлекателен социален, културен, дори материален свят без излишни ехо-аномалии и лидерски дефекти зависи от определящата роля на ИИ. Тук може би е скрит ключът към Безсмъртието, което не е основната цел на трансхуманизма, но със сигурност е посока на противодействие. Етичните въпроси са в дневния ред на уплашените и дресираните, независимо от мотивацията зад тях, вероятно е рефлекс, но в крайна сметка ИИ разчита на базата данни от запечатания и архивирания хилядолетен опит на човека, на човешката концепция за живота и дори последен по своето възникване, ИИ принадлежи на земната архитектура.

„В модерното изкуство, непомирено със света, тъкмо субективността се опитва да се помири със своя образ: тъкмо нейното изобилие, въввлечено в неявна серийност, е обречено да илюстрира хомоложно: със самото си отдръпване и предизвикване, серийността на всички останали предмети и систематичността на един все повече интегриран свят.“, пише френският културолог Жан Бодрияр. Новото медийно изкуство няма амбицията да бъде апокалиптично или постапокалиптично като внушение, но дори в спирала, исторически нищо ново не се случва, ако се разчита само на човека. Цивилизацията е изчерпила своите ресурси. Дори да се случва промяна, това отнема стотици хиляди години, докато не застане отново в начална точка, в линейното възприятие за начало и край. Подходяща е заемката от живия български език, а именно „Ти си машина!“ и „Забил си жестоко“. С други думи, физическите закони, теоремите или пиесите на Знанието биха могли да бъдат генерирани от краен набор от съществуващи елементи и следователно новото медийно изкуство, изпълнено от ИИ е усъвършенстваната форма за решаване на проблеми, която включва памет, аналогия, учене и разсъждение при зададени параметри и следователно е възможно да възпроизвежда и съавторски да надгражда, да създава реалности самостоятелно.

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

Настоящият ДТ до голяма степен доказва трите поставени хипотези във всяка от трите глави: Хипотеза 1: Доколко новото медийно изкуство е независимо и могъщо явление, което определя и отразява ситуационната реактивност и глобалното време?; Хипотеза 2: Изпълняват ли се задачите за постигане на ефективна социална и културна трансформация чрез ИИ, поставени от и пред визионери, разработчици, учени, творци и артисти от различни епохи? Хипотеза 3: Налице ли са нови алгоритми на съзнанието при поколенията на „дигиталните по рождение“? Технологията се ускорява толкова бързо, че е почти невъзможно да се удържа, абсурдно е да се възпитават негативни нагласи. Какво може да очаква бъдещето от машинното обучение на изкуството? Издръжлива ли ще бъде сплавта между ИИ и Човека? Доколко етични са трансформацията, екстраординарната виртуалност и дигиталното разширение на Душата? Това са част от големите въпроси, които днешните учени и артисти изследват и представят с непрестанна, но фина настройка в разработките си.

**СПРАВКА ЗА ОСНОВНИТЕ ПРИНОСИ И ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА
ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

Настоящият дисертационен труд разглежда актуалните теми за парадигмата и онтологията на новото медийно изкуство през различна перспектива, като преимуществена е тази на Изкуството. Трудът изследва и намесата на интелигентните машини в художествените, артистични и творчески практики, въздействието на ИИ върху дигиталните по рождение, формирането на нови алгоритми на съзнанието, като изхожда от философските постановки на дадаизма и футуризма и практическите измерения на трансхуманизма.

Правят се редица причинно-следствени и на пръв поглед абстрактни връзки между идеи, творения, практически приложения, неподвластни на линейното време и лимитите на логическото мислене, защото разчитат на пространственост и фрагментиране на голямата картина. Хибридната комуникационна, творческа и информационна, до-скоро медийна среда променя изследователския поглед от конкретен към метафизичен и обратното. Разгледани са всички нови технологии, които променят начина на живот и посоката на движение на цивилизацията. Преосмислени са концепции, възникнали в преданалоговата, аналоговата и дигиталната ера в търсене на общата нишка. Всички артефакти работят в подкрепа на един от възможните варианти на развитие на Човечеството, а именно постхуманизъм или трансхуманизъм. Всички тези обстоятелства са рафинирани през калейдоскопа на авангарда в изкуството и прецизността на науката, които имат качеството да материализират пророчества, но и да сбъдват страхове. Настоящият дисертационен труд обръща внимание на етично-моралните дилеми и дискусии относно ролята на технологиите и особено на ИИ.

Абстрактният светоглед е присъщ за артиста, но и за изследователя, защото и изкуството, и науката се водят от въображението, любопитството и надграждането. Изкуството и особено съвременното изкуство черпи своите теми от науката, а фикцията често пъти се превръща в научна цел, хипотеза или решение на проблем. Интердисциплинарният характер е сред основните приноси, защото съчетава изводи, поставя въпроси, разширява дискурса на

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство**
Автореферат на Атанас Лозанов

комуникацията и информацията, които имат конвергентно влияние върху културните индустрии, доказва поставените хипотези чрез систематизирано знание, анализ и заемки от историята на изкуството, когнитивната психология, философията, ИКТ и медиазнанието. Направени са изводи и обобщения, които се базират както на чужди изследвания, така и на авторско, като за съпоставка при генериране на алтернативни отговори и допълване на установените дефиниции е ползван и ChatGPT 3.5. в Трета глава.

Атанас Лозанов, **Изкуството на изкуствения интелект**, докторантски сборник „Медии и комуникации“, т. III., 2023

Атанас Лозанов, Дигиталните по рождение в преживяване на социалните деструкции, Медийна грамотност: Класически и нови измерения, редактор/и:проф. д-р Веселина Вълканова, проф. д.н. Андреана Ефтимова, проф. д-р Ефрем Ефремов, проф. д-р Николай Михайлов, проф. д-р Теодора Петрова, издателство:Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 2022, стр.:290-299, ISBN:978-619-7567-12-0

Атанас Лозанов, ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ МЕЖДУ НОВОТО МЕДИЙНО ИЗКУСТВО И ЧОВЕКА-АРТИСТ, Годишник на СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ "Св. Климент Охридски", ФЖМК, редактор/и:проф. д-р Веселина Вълканова, проф. д.н. Андреана Ефтимова, проф. д-р Ефрем Ефремов, проф. д-р Николай Михайлов, проф. д-р Теодора Петрова, издателство:Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 2022, стр.:169-181, ISSN (print):1311-4883

Атанас Лозанов, Ново медийно изкуство - онтология и конфликти, "МЕДИИ И КОМУНИКАЦИИ", редактор/и:проф. д-р Веселина Вълканова, проф. д.н. Андреана Ефтимова, проф. д-р Ефрем Ефремов, проф. д-р Николай Михайлов, проф. д-р Теодора Петрова, издателство:Университетско издателство "Св. Климент Охридски", 2022, стр.:66-76, ISSN (print):978-954-07-5502-1, ISSN (online):978-954-07-5504-5

Атанас Лозанов, НОВО МЕДИЙНО ИЗКУСТВО - ОНТОЛОГИЯ И КОНФЛИКТИ, КАЧЕСТВЕНА ЖУРНАЛИСТИКА И НОВА КОМУНИКАЦИОННА СРЕДА, редактор/и:проф. д-р Веселина Вълканова, проф. д.н. Андреана Ефтимова, проф. д-р Николай Михайлов, проф. д-р Теодора Петрова, проф. д-р Ефрем Ефремов, издателство:СУ "Св. Климент Охридски", 2021, стр.:87-96, Ref

Участие в научни конференции с Доклад или научно съобщение:

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

Секционен доклад, *Атанас Лозанов*, **„ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПРОФИЛИ НА ДИГИТАЛНИТЕ ПО РОЖДЕНИЕ: ВИРТУАЛНОСТ, КРЕАТИВНОСТ И СОЦИАЛНИ ВЪЗПРИЯТИЯ“** 2022

Секционен доклад, *Атанас Лозанов*, **"Драматургия на интерактивната комуникация в образователните системи: Нови алгоритми на съзнанието чрез добавена и виртуална реалност"** 2022

Секционен доклад, *Атанас Лозанов*, Секционен доклад **"Дигиталните колажи като фичър, изложба, пърформанс или storytelling: Интеракции между Човека и алгоритмите във виртуалната комуникационна среда"** 2022

Секционен доклад, *Атанас Лозанов*, **Metaverse: Post-challenge for Digital Natives** 2021

Секционен доклад, *Атанас Лозанов*, **Дигитално грамотни срещу „Дигитални по рождение“** 2021

Секционен доклад, *Атанас Лозанов*, **Метавселената на дигиталните по рождение** 2021

Секционен доклад, *Атанас Лозанов*, **"Видео арт - Онтология на възхода и съвременни перспективи"** 2020

Секционен доклад, *Атанас Лозанов*, **Ново медийно изкуство без лимити – Цифрово общество 5.0** 2020

БИБЛИОГРАФИЯ

- АМАН, Ж. К. Шестият цикъл на Кондратиев и изкуството или още един опит за обществена дискусия върху ролята на изкуството – Изкуство/Art in Bulgaria, 1998
- АНДРЕЕВА, Е. Ю. Формално-тематическа еволюция актуалното изкуство второй половины ХХ века, 2005
- АТАНАСОВА, СТЕЛА. Фракталната музика – себеподобие и усещане за безкрайност, 2009
- БОДРИЯР, Ж. Илюзията за края. София: Критика и хуманизъм, с. 26, 1995.
- ВАСИЛЕВ, СИМЕОН. Медиите: Между свободата и технологиите. [online], 2021
- ВАСИЛЕВ, СИМЕОН. „Спиралата на споделянето“, 2022
- ГЛИЙК, ДЖЕЙМС. „Кое дефинира един мем?“, сп. Либерален преглед, 2000
- ДОКИНС, РИЧАРД. „Себичният ген“, ISBN 954-07-1158-4, 1976
- МАНОВИЧ, ЛЕВ. Софтуерът поема командването, 2008
- МАРИНЕТИ, ФИЛИПО ТОМАЗО, Манифест на футуризма, в-к „Фигаро“, 1909
- Насоки относно етичните аспекти на надежден ИИ. <https://op.europa.eu/bg/publication-detail/-/publication/d3988569-0434-11ea-8c1f-01aa75ed71a1>, 2018
- ПОПОВА, МАРИЯ. Медийните изкуства – електронната картина, 2013, <https://www.newmedia21.eu/atelie/medijnite-izkustva-elektronnata-kartina/>
- ПОПОВА, МАРИЯ. Медийните изкуства: Deux ex Machina, [online], 2013
- ТЕРЗИЕВ, КРАСИМИР. Маневри на добрата стара аура: художественото произведение в културата на конвергенцията, 2012
- ТОДОРОВА, МАРИАНА. Изкуственият интелект. Кратка история на развитие и етични аспекти на темата, Изток-Запад, 2019
- ФИДЛЪР, РОДЖЪР. Медиаморфоза. Да разберем новите медии, 2005
- A BODEN, MARGARET. Creativity and Artificial Intelligence. Artificial Intelligence, 1998.
- BARRAT, J. Our Final Invention: Artificial Intelligence and the End of the Human Era. New York. 2013
- BODEN, M. Artificial Intelligence and Natural Man, 1987
- BOLOGNINI, MAURICIO, Postdigitale, Carocci Editore, ISBN 978-88-430-4739-0, 2008
- BRANCO, CASTELLO. Da vanguarda europeia às primeirasmanipulações digitais da imagem, 2010
- BRENNAN, E. Why does film and television sci-fi tend to portray machines as being human?. Communicating with Machines, Japan. 2016.
- CHAMBERLAIN, BILL. The Policeman's Beard Is Half Constructed, 1984
- DARWIN, CHARLES; Bennett, Alfred W. “On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life”, Nature, 1859
- EARLY MATHEMATICS: Science Awakening. B. L. Van der Waerden. Translated by Arnold Dresden. Oxford University Press, New York, 1961.

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

- ELLIS G. Multiverses, Science, and Ultimate Causation, 2012
- FLORIDI, LUCIANO. Philosophy and Computing: An introduction, 1999
- GERVÁS, PABLO. Generating Poetry from a Prose Text: Creativity versus Faithfulness, 2001
- GRANT, EUGENE F. LARDNER, REX . The Talk of the Town – It. The New Yorker, 1952
- HEBB, D.O. The Organization of Behavior, 1949.
- HOLMES, THOMAS B. Electronic and Experimental Music: Pioneers in Technology and Composition. London, Routledge, 2002
- HORTI, SAMUEL. Why F.E.A.R.'s AI is still the best in first-person shooters, 2020
- IRVING B. WEINER, DONALD K. (EDT) Freedom Handbook of Psychology, 2003
- JOINER, RICHARD. GAVIN, JEFFREY, BROSNAN, CROMBY, MARK. GREGORY, HELEN. GUILLER, JANE. MARAS, PAM. MOON, AMY. Comparing first and second generation digital natives' internet use, internet anxiety, and internet identification, 2013.
- KANDINSKI, VASILIIY. On the Spiritual in Art, 1911
- KEEN, ANDREW. The Cult of the Amateur, Doubleday, New York, 2007
- KOTLER, P., KARTAJAYA, H., & SETIAWAN, I. Marketing 4.0: Moving from Traditional to Digital, Wiley, Kindle Edition, 2017
- KRAJEWSKI, PIOTR. From Absolute Cinema to Future Film, 2009
- KUREPA. A & WASCHKA R. Using Fractals in Timbre Construction: an Exploratory Study, 1989
- L. A. GATYS, A. S. ECKER, and M. BETHGE, “A Neural Algorithm of Artistic Style,” Journal of Vision, vol. 16, 2016
- LATOUR, BRUNO. Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory. 1st edition, 2007
- LE GRICE, MALCOLM. Abstract Film and Beyond, 1997
- LESSIG, LAWRENCE. Remix: Making Art and Commerce Thrive in the Hybrid Economy. Penguin Press, 2008
- MCCARTHY JHON. What is Artificial Intelligence? Stanford University, 2007
- McCARTHY, JHON. What is Artificial Intelligence? Stanford University, [online], 2007
- MCCORDUCK, PAMELA. Machines Who Think, 2004
- MCLUHAN, H.M. Understanding the Media: An Extension of the Man, Beijing: Commercial Press, 2000
- MCLUHAN, MARSHALL. Understanding Media: The Extensions of Man, 1964
- MEKAS, JONAS. Reflections on avant-garde cinema, BFI, Georgia Korossi, 2013
- MINSKY, M. Music, mind, and meaning. Reprinted in Machine Models of Music, S. M. Schwanauer and D. A. Levitt (eds.), 1993
- MORITZ, WILLIAM. The Absolute Cinema, From Absolute Cinema to Future Film, 1981
- NEIL, BEN. Pleasure Beats: Rhythm and the Aesthetics of Current Electronic Music. // Leonardo Music Journal 12, 2002
- NELSON, THEODOR HOLM. Computer Lib: You Can and Must Understand Computers Now; Dream Machines: New Freedoms through Computer Screens: a Minority Report. 1974.
- NORVIG, PETER. Paradigms of Artificial Intelligence Programming, 1992
- O’PRAY, MICHAEL. Avant-garde film: forms, themes and Film passions, 2013
- POOLE, DAVID. MACKWORTH, ALAN. Artificial Intelligence: Foundations of Computational Agents (2nd ed.). Cambridge University Press, 2017

**КРЕАТИВНИТЕ КОМУНИКАЦИИ И НОВИТЕ МЕДИЙНИ ФОРМАТИ В КОНТЕКСТА НА
ЕКСТРАОРДИНАРНАТА ВИРТУАЛНОСТ: Ново медийно изкуство
Автореферат на Атанас Лозанов**

- POPPER, KARL. Conjectures and Refutations, A Note on Berkeley as Precursor of Einstein and Mach, 1992
- PRENSKY, MARC. "Digital Natives, Digital Immigrants", 2001.
- RADFORD. ALEC, NARASIMHAN. KARTHIK, SALIMANS. TIM, SUTSKEVER. ILYA "Improving Language Understanding by Generative Pre-Training, 2018
- REES, A.L. A History of Experimental Film and Video: from the canonical avant-garde to contemporary British practice
- ROJAS, R. Neural Networks. A systematic introduction, 1996
- SÄCKINGER, EDUARD. Brodband circuits for optical fiber communication, 2005
- SAMUEL, ARTHUR. Some Studies in Machine Learning Using the Game of Checkers. // IBM Journal of Research and Development, 1959
- SHERMER, MICHAEL. This View of Science“. Social Studies of Science 32 (4): 489 – 525, 2002
- SIAU, KENG, WANG WEIYU. Artificial Intelligence (AI) Ethics: Ethics of AI and Ethical AI, Journal of Database Management, 2020
- SIMON, H. A. The Sciences of the Artificial. Cambridge, Mass: MIT Press, 1996
- SPEIER, CHERI. The Influence of Task Interruption on Individual Decision Making: An Information Overload Perspective, 1999
- STAHNISCH FW, NITSCH R. Santiago Ramón y Cajal’s concept of neuronal plasticity: the ambiguity lives on. Trends in Neurosciences. 2002
- TODD, P.M. A connectionist approach to algorithmic composition. Computer Music Journal, 1989
- TOMOV, LACHEZAR. Teaching Mathematical Beauty – Infinity in the Room, 2019
- TOOLE, BETTY ALEXANDRA. Poetical Science, The Byron Journal, 1987
- ULRIK, SCHMIDT. The Generalized Image, Imagery Beyond Representation in Early Avant-Garde Film, Roskilde University, Department of Communication and Arts, 2017
- WAINWRIGHT, LISA S. Fluxus. Britannica Academic (Encyclopedia Britannica Online), 2016
- WEIBEL, P. Ars Electronica – Art&Design Magasine, 1994
- WU, ZHUOHAO. JI, DANWEN. YU, KAIWEN ZENG. DINGMING, WU XIANXU. SHIDUJAMAN, MOHAMMAD. AI Creativity and the Human-AI Co-creation Model, 2021
- ZINMAN, GREGORY. TO learn more about you should check: OHandmade: The Moving Image In The Artisanal Mode, 2012

Ненаучни източници:

- ДИЛОВ, ЛЮБЕН. Пътят на Икар, 1979
- КЕСАРОВСКИ, НИКОЛА. Петият закон, 1983.